

Griffen L.A., Konstantynov V.A. The system of technical museums of Ukraine
Technical museums all over the world become one of the most important museum institutions more and more. Unfortunately, in Ukraine there is no modern technical museum of national level. However there is a system of technical museums? Both state, and opened at the various enterprises and the establishments. These museums carry out essential social function of acquaintance with technical sphere of material culture. The important co-ordinating and methodical role is played thus by Association of employees of museums of a technical profile.

I.Ф. СТЕЛЬМАХ

Громадські музеї в історичній ретроспективі

Музейний термін – “громадський музей” був уведений до наукового обігу в 1978 р. для визначення знакової для радянського періоду категорії музеїв, які до цього іменувалися “місцеві”, “недержавні”, “самодіяльні”, “народні”. Термін із глибоким гносеологічним корінням, зберігаючи своє основне значення, активно використовується для позначення відповідної категорії музеїв у найширших хронологічних рамках. Було б правомірним і в подальшому використання терміну “громадські музеї” стосовно всіх музеїв, створених за ініціативою громадськості на базі колекцій, які не є державною власністю, незалежно від часу створення музеїв.

Розвиток музеєзнавства як наукової дисципліни передбачає подальшу розробку понятійного апарата й звернення до проблеми творення його термінології. Загальномовні слова з посвяжденної лексики, перетворюючись на терміни, здобувають необхідну їм однозначність із точними семасіологічними та хронологічними межами. В даному контексті незаперечний інтерес становить термін “громадський музей”, створений для реєстрації й точного визначення суспільного явища в СРСР повоєнного часу. Сьогодні термін, зберігаючи своє основне значення, використовується для позначення відповідної категорії музеїв у доволі широких хронологічних межах ХІХ – початку ХХІ століття.

Словосполучення – “громадський музей” у контексті посвяжденної лексики правомірно розглядати з позиції тлумачення значення вжитих слів. Так, значення слова “громадський” за довгий час практично не змінилося. В ХІХ ст. “громадський – суспільству привласнений, до нього віднесений, загальний, мирський” [1], у ХХ – “громадський – приналежний до громади, не приватний, колективний” [2], “створений, накопичений громадою у процесі виробництва, надбання усієї громади” [3]. Друга складова словосполучення – “музей” у перекладі з грецької мови означає місце, присвячене музам, дочкам богині пам’яті, призначене для занять літературою та наукою. З часом зміст поняття змінився й поширився. Починаючи з епохи середньовіччя, так стали

називати колекції пам'яток історії, природи, творів мистецтва. Сьогодні українські музеї – це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури [4]. Таким чином, словосполученням “громадський музей” може бути визначено як музей, в основі якого лежить колекція, створена, накопичена та приналежна громаді, а не державі чи приватній особі.

У якості музейного терміна поняття “громадський музей” було введено до наукового обігу в 1978 р. “Типовим положенням про музеї, що працює на громадських засадах” [5]. У 1986 р. термін був внесений до міжнародного музеологічного словника, розробленого Лабораторією музеєзнавства Центрального музею революції СРСР. У словнику “громадський музей” визначався як музей, що працює на громадських засадах, створюється з ініціативи та за особистої участі трудящих і що відкривається при місцевих органах культури, в різних установах, на підприємствах, у радгоспах, колгоспах, у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах, школах тощо [6].

Очевидно, що суспільне середовище в його історичному розвитку впливає на смислову сторону мови. Але в цьому випадку основне значення терміна не змінилося: “громадський музей” – музей, створений у результаті громадської діяльності, на базі колекції, що є громадською власністю. Таким чином, гносеологічне коріння терміна, зазначивши у свій час знакову для радянського часу категорію “громадських музеїв”, вийшло далеко за рамки цього періоду.

Традиція відкриття музеїв на базі колекцій, створених і приналежних якому-небудь товариству належить до XIX – початку XX ст. Слід зазначити, що роль музеїв у цей період, незалежно від їхньої приналежності, була надзвичайно великою. Музеї являли собою один із універсальних способів поширення знань у народному середовищі. Багато з тих, хто зустрічався у своїй практичній діяльності з різноманітними науковими питаннями, нерідко знаходили потрібні відповіді в установах подібного роду. Музей допомагав людям, які прагнули поповнити свої знання, розвивати в собі спостережливі здібності; на підставі особистих, а не чужих вражень розв'язувати поставлені питання. Правильно організований музей приносить користь усім категоріям відвідувачів і був могутнім знаряддям розвитку інтелектуальної діяльності й культурних інтересів суспільства.

Створення та діяльність громадських музеїв XIX ст. завжди було пов'язане з громадською ініціативою, діяльністю наукових і художніх товариств. Музеї створювалися при вчених товариствах, вчених архівних комісіях, статистичних комітетах, університетах і школах. Колекції, які спочатку відігравали роль необхідних елементів занять наукових товариств, згодом перетворювалися на музеї, засновані цими-таки товариствами. У школах для створення музеїв використовувалися зібрання колекцій, приладів, картин і всього того, що мало відношення до навчального процесу. Більшість таких музеїв формували власні бібліотеки та різноманітні кабінети для наукових занять.

До громадських музеїв того часу цілком обґрунтовано можна зарахувати археологічні музеї та музеї старовини, відкриті Російським археологічним

товариством; сільськогосподарські музеї, засновані Вільним економічним товариством; музеї при всіх провінційних відділеннях Російського технічного товариства. З ініціативи Товариства шанувальників старовини й мистецтва був створений Миський музей у Києві [7]. У першій половині XIX ст. відкрилися музеї при Харківському університеті та Університеті Св. Володимира в Києві [8].

У Криму до музеїв при наукових товариствах може бути віднесений Феодосійський музей старовини, який знаходився з 1851 р. у підпорядкуванні Одеського товариства історії та старожитностей. “Силою та енергією” ентузіастів у 1826 р. був заснований Керченський музей старожитностей. З ініціативи учасників Кримської війни на згадку про героїчні події 1854–1855 років був створений музей у Севастополі [9], збір коштів на облаштування якого здійснювався за допомогою газети “Російський інвалід” [10]. Керувала цим музеєм спеціально обрана на загальних зборах рада музею, яка складалася з голови та членів ради [11]. В 1892 р. Ялтинським відділенням Кримського гірського клубу – суспільно-наукового об’єднання, яке перебувало у підпорядкуванні Міністерства землеробства та державного майна – був відкритий музей у Ялті. Таврійська вчена архівна комісія (далі – ТВАК) в 1899 р. створила музей у Сімферополі, а в 1897 р. також з ініціативи ТВАК був відкритий історико-етнографічний музей у Бахчисараї на базі Ханського палацу [12].

Як уже зазначено в даному дослідженні, колекції таких музеїв були власністю тих товариств, які їх створювали. Проте, за складом колекцій і їх долею уважно стежила держава. Так, у “Статуті Пермського науково-промислового музею”, затвердженого в 1901 р., зазначено, що “відправлені до музею археологічні знахідки, що заслуговують особливої уваги, представляються в оригіналах або фотографіях в Імператорську Археологічну Комісію для розгляду з подальшим поверненням назад у музей як його власність” [13].

Будівництво в Росії після революційних подій 1917 р. нового комуністичного суспільства мало на увазі корінні зміни як державного загалом, так і життєвого укладу кожного громадянина тієї держави. Музеї в нових політико-економічних умовах не тільки зберігали, вивчали й популяризували культурне надбання країни, але й поступово перетворювалися на своєрідну ідеологічну зброю, за допомогою якої можна було формувати і стверджувати новий світогляд. [14]. Для збереження культурної спадщини країни у травні 1918 р. був створений спеціальний Відділ у справах музеїв і охорони пам’яток мистецтва, старовини та народного побуту в складі НКО РСФРР. Цей відділ мав штат емісарів, які на місцях розшукували й реєстрували історичні та художні пам’ятки, визначаючи їх цінність.

У перші роки радянської влади активно розроблялася законодавча база, покликана забезпечити високу ефективність діяльності вказаного Відділу. В одному з перших документів нової законодавчої бази, у Декреті РНК “Про реєстрацію, поставлення на облік і охорону пам’яток мистецтва й старовини, які перебувають у володінні приватних осіб, товариств і установ” від 5 жовтня 1918 р., чітко визначена суспільна власність товариств і установ на пам’ятки мистецтва та старовини. Згідно з цим декретом – із метою збереження, вивчення й можливого більш повного ознайомлення широких

мас населення зі скарбами мистецтва та старовини була проведена перша державна реєстрація всіх речових пам'яток, як у вигляді цілих зібрань, так і окремих предметів, незважаючи на форму їх власності. Відчуження на користь держави або зміна суспільного власника, а також “переміщення, виправлення, ремонт або переробка” прийнятих на облік зібрань і окремих предметів старовини не могли бути здійснені без дозволу Колегії у справах музеїв і охорони пам'яток мистецтва та старовини в Петрограді та Москві. Власникам узятих на облік предметів або зібрань держава мала всіяляко сприяти у справі їх охорони та видавати спеціальні охоронні грамоти [15]. Таким чином, документально підтверджено, що громадські музеї продовжили своє існування в нових умовах радянського часу, а їх музейні колекції також – як і в XIX ст. – перебували під пильною увагою держави.

На початку 20-х років XX ст. поширення музеїв при різних товариствах і установах набуло надзвичайно широкого розмаху, чому в значній мірі сприяв розвиток краєзнавчого руху, політехнізація, активна робота з написання історії фабрик і заводів. Значний ріст чисельності музеїв, у свою чергу, актуалізував необхідність прийняття певних нормативно-правових актів, що регулювали б їх діяльність. Декретом РНК від 20 серпня 1923 р. була виділена категорія “місцевих музеїв”, які перебували у підпорядкуванні “губернських відділів народної освіти, установ охорони здоров'я, сільськогосподарських, кооперативних й інших. Це могли бути наукові, краєзнавчі, педагогічні музеї” [16]. Також про музеї, що не знаходилися безпосередньо у підпорядкуванні НКО РСФРР, тобто не були включені до мережі державних установ, мова йшла в Інструкції про облік і охорону пам'яток мистецтва, старовини, побуту та природи, затвердженій НКО РСФРР у 1924 р. Згідно з цією інструкцією, такі музеї були зобов'язані складати повний опис майна, яке має музейне значення. Описи складалися за розпорядженням і під наглядом виконавчих комітетів автономних республік і областей, обласних і губернських виконавчих комітетів. Під час складання опису необхідно було дотримуватися форми, встановленої Відділом у справах музеїв; за участі представників губернських підвідділів у справах музеїв і державних музеїв, включених у мережу державних установ НКО РСФРР [17]. У перелік предметів, які необхідно було вказати, входили картини, малюнки, гравюри, скульптури, меблі, порцеляна, вироби з бронзи та благородних металів, предмети художнього, побутового та меморіального значення, колекції й окремі предмети археології, колекції та предмети народного побуту й мистецтва, етнографічні, біологічні, геологічні колекції тощо [18]. Навіть цей неповний перелік дає можливість уявити багатство матеріалу, що перебував у власності “місцевих музеїв”.

Тоталітарна політика 1930-х років щодо музейних співробітників і музеїв усіх форм власності – примусове вилучення предметів із фондів задля поповнення валютних надходжень, закриття як ідеологічно шкідливих і небезпечних національних історико-побутових й історико-художніх музеїв, звільнення інакомислячих – привела до значного скорочення мережі музеїв. Загалом, довоєнний період розвитку громадських музеїв вивчений недостатньо, точні статистичні дані відсутні. Проте, в сучасній історіографії вважа-

ється, що більша частина місцевих музеїв на той час перестала працювати. В 1941 р. лише близько 10 громадських музеїв зберегли свій статус [19].

Створення та діяльність музеїв на громадських засадах стали основним змістом нового етапу краєзнавчого руху в післявоєнний період. У другій половині 50–х років ХХ ст. активно створювалися музеї при органах культури місцевої влади, у школах, на підприємствах, особливо в тих областях і районах, де гостро відчувалася нестача музейних установ. Найбільше поширення одержали музеї бойової і трудової слави, історії комсомолу, історії підприємств, меморіальні та шкільні музеї. Активна підтримка історико-краєзнавчого руху з боку партійних і державних органів і громадських організацій, постанова ЦК КПРС 1964 р. “Про підвищення ролі музеїв у комуністичному вихованні трудящих” спричинили чергове зростання мережі музеїв на громадських засадах упродовж наступного десятиріччя. Всебічний розвиток і підтримка інтересу широких мас трудящих до вивчення свого краю, розширення всіх видів культурно-просвітньої роботи на громадських засадах, здійснення зібрання історичних реліквій, матеріалів з історії фабрик, колгоспів, радгоспів дали відчутні результати. Найбільш активна діяльність існуючих і створення нових музеїв, у т.ч. громадських, були пов’язані зі святкуванням ювілейних дат: 50–річчя Великої Жовтневої Соціалістичної Революції, 100–річчя від дня народження В.І. Леніна, 50–річчя створення СРСР [20].

У 1960 році в Україні Львівським обласним відділом культури та Львівським державним музеєм уперше був проведений семінар працівників сільських “самодіяльних музеїв” і музейних кімнат, робота зі створення яких набула масового характеру [21]. Таким чином, для визначення громадських музеїв було введено нове поняття – “самодіяльний музей”. На то час “семінар був украй необхідний, діяльність самодіяльних музеїв вимагала координації й методичної допомоги” [22].

Значне зростання мережі громадських музеїв черговий раз обумовило необхідність створення відповідної нормативної бази, що регулювала б їх діяльність. У 1965 р. Міністерством культури СРСР було затверджено перше “Типове положення про народний музей” як культурно-просвітню установу, створену з ініціативи й за особистої участі трудящих цілком на громадських засадах [23]. Музеї, які до цього іменувалися “місцеві, недержавні, самодіяльні”, одержали назву “народних”. Цей нормативний документ став важливою віхою в розвитку музейного руху. Вперше в законодавчій базі були чітко сформульовані умови, необхідні для створення “народного музею”, права й обов’язки громадського активу такого музею, визначене коло завдань з організації пошукової, експозиційної та масово-просвітницької роботи. Принципово важливе значення мав третій параграф положення, згідно з яким музеї на громадських засадах міг організовуватися і діяти лише на підставі рішення виконкому місцевої Ради народних депутатів. Така умова, по-перше, ставила діяльність громадських музеїв під державний контроль і керівництво, а по-друге, накладала певну відповідальність за це й на самі місцеві органи влади [24].

Згідно з “Типовим положення про народний музей” 1965 р. “народні музеї” могли бути засновані при різних організаціях – державних, громад-

ських, кооперативних (на заводах, фабриках, у школах й інших навчальних закладах, в установах і відомствах, у радгоспах і колгоспах тощо). На відміну від державних, “народні музеї” не мали самостійного бюджету, перебуваючи на утриманні з бюджету організації-засновника. Останній визначав також зміст і межі діяльності “народного музею”. Залежно від цього виділялися наступні види “народних музеїв”: музеї, створені при державних організаціях (заводські та фабричні, музеї при навчальних закладах, при установах і відомствах); народні музеї при колгоспах і сільрадах; міжрайонні музеї, створені зусиллями декількох організацій; музеї при райкомах партії та комсомолу [25].

До кінця 70–х років ХХ ст. “народні музеї” стають певним феноменом культурного життя радянського суспільства й займають досить помітне місце в музейному житті країни. Саме цього часу в науковий обіг вводиться новий музейний термін – “громадські музеї”, який на відміну від попередніх найбільше яскраво і повно відобразив основне значення даної категорії музеїв. Термін вводився новим “Типовим положенням про музеї, що працює на громадських засадах”, затвердженим Міністерством культури СРСР у 1978 р. Згідно з цим документом, “громадські музеї є культурно-просвітніми установами, які цілеспрямовано збирають, зберігають, експонують предмети матеріальної та духовної культури, що представляють історичну, наукову, художню та іншу цінність, які ведуть на їхній основі широку роботу з комуністичного виховання трудящих. Громадські музеї діляться на наступні групи: музеї, що працюють під безпосереднім керівництвом органів культури (районні, міські, сільські), котрі й звітують перед ними; музеї колективів підприємств, установ, радгоспів, колгоспів, вищих і середніх спеціальних закладів, професійно-технічних училищ, що працюють під керівництвом їх громадських організацій і адміністрації (правління); шкільні музеї, що працюють під керівництвом органів народної освіти” [26]. Громадські музеї також позначені як недержавні: “поряд із державними музеями важливе місце в забезпеченні охорони, вивчення та пропаганди пам’яток історії та культури належить музеям, які працюють на громадських засадах” [27]. Новим положенням закріплювалася ціла низка організаційних принципів, розроблених на підставі багаторічного досвіду й широкомасштабної роботи музеїв на громадських засадах. Обов’язковими умовами для створення такого музею були наявність зібраних і зареєстрованих музейних колекцій; активу, здатного вести роботу музею; відповідного музейним вимогам приміщення й устаткування. Був установлений чіткий порядок присвоєння таким музеям почесного звання “Народний музей”, уведений спеціальний розділ – “Облік і забезпечення схоронності фондів”.

Подальшому розширенню мережі “громадських музеїв”, а також активізації діяльності вже існуючих, у 1980–х роках сприяли рішення ХХVI з’їзду КПРС та постанова ЦК КПРС 1982 р. “Про поліпшення ідейно-виховної роботи музеїв”, які визначили значну роль музеїв у пропаганді й роз’ясненні стратегічного курсу партії на прискорення соціально-економічного розвитку радянського суспільства.

Нова політико-економічна ситуація в сумбурні 1990–ті роки обумовила кризу й складний процес модифікації музейної сфери. Тоді ж у 1990 р. Міністерством культури УРСР було прийнято “Типове положення про музей, що працює на громадських засадах в УРСР”. Визначення громадського музею в новому документі практично не змінюється – “громадський (самодіяльний) музей є культурно-просвітньою установою, яка створюється з ініціативи та при особистій участі трудових колективів або окремих осіб. Він планомірно збирає, вивчає й пропагує оригінальні пам’ятники матеріальної та духовної культури, які представляють собою історичну, художню, культурну, наукову й іншу цінність для народів, що проживають на території Української РСР” [28]. Також тут указаний перелік обов’язкових умов для створення громадського музею, які доповнено новим пунктом про фінансування діяльності музеїв організаціями-засновниками.

На сучасному етапі розвитку суспільства в умовах становлення незалежної української держави перед громадськими музеями постали складні завдання модифікації й інтеграції в сучасний український культурний простір. Основні базові завдання радянського періоду, що лежали в основі всіх форм діяльності громадських музеїв, втратили актуальність, а робота на громадських засадах, до якої входять фондова, експозиційна й екскурсійна діяльність, практично неможлива в умовах сучасної економічної політики. Проте, громадські музеї, переживаючи етапи внутрішньої трансформації, змогли не тільки зберегти багатий накопичений матеріал, але й заявили про себе в новій якості.

Значну роль у збереженні й зростанні мережі громадських музеїв у нових політичних і соціально-економічних реаліях пострадянського часу в Україні зіграв стабільний розвиток краєзнавчого руху. Згідно з Указом Президента України від 23 січня 2001 р. “Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні” Кабінет Міністрів України затвердив постанову від 10 червня 2002 р. “Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року” [29]. Краєзнавчі дослідження, спрямовані на відродження історії незалежної України, на виховання патріотизму та поваги до минулого свого народу, підтримані суспільством і владою, з однієї сторони підтримують мережу громадських музеїв, з іншого боку – багато в чому базуються на їхній діяльності. Громадські музеї – і створені в радянський період, і створені на сучасному етапі – були й залишаються центрами краєзнавчої роботи на місцях. На зміну музеям бойової й трудової слави приходять музеї історії сіл і підприємств, меморіальні й етнографічні музеї, музеї прикладного мистецтва, народної художньої творчості тощо.

Сьгодні в Законі України “Про музеї та музейну справу” використовується нове громіздке визначення суспільних музеїв – “музеї, що не є юридичними особами, які створюються й діють при підприємствах, установах, організаціях, навчальних закладах” [30]. Але в ст. 10 цього закону під час розгляду питання про порядок подальшого використання музейних зібрань музеїв, які ліквідуються, згадуються музеї, які діяли на громадських засідках [31]. Більш того поряд із новими нормативними актами продовжує діяти “Типове положення про музей, який працює на громадських засадах в УРСР”

від 16 листопада 1990 р., у якому термін “громадський музей” визначається в контексті радянського періоду.

У сучасній музеєзнавчій літературі термін “громадський музей” використовується для позначення “розповсюдженого типу установ, що перебувають під опікою громадських організацій (профспілок, партій тощо)” [32], що значною мірою звукує симасіологічні межі терміна. На нашу думку, було б правомірним використання все ж терміна “громадські музеї” стосовно всіх музеїв, створених із ініціативи громадськості на базі колекцій, які не є державною власністю, незалежно від часу створення музеїв.

Додатковий музеєзнавчий пошук уможливив би не тільки ліквідувати існуючу правову колізію щодо громадських музеїв, але й уточнити та розширити розуміння і визначення не тільки самого терміна, але й сутності громадського музею як соціального явища. Слід особливо звернути увагу на те, що різностороння діяльність, культурологічна багатшаровість цих музеїв досі практично не вивчені, як і їх найбільш видатна риса – особистий зацікавленість і ентузіазм творців цих музеїв, завдяки якому кожен із подібних музейних установ за умови якісного розвитку може стати справжнім осередком культури.

-
1. *Даль В.* Толковый словарь живого русского языка. – М., 1881. – С. 301.
 2. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка. – М., 1973. – С. 400.
 3. Словарь современного русского литературного языка. – М.–Л., 1959. – Т. 8. – С. 530.
 4. Про музеї та музейну справу: Закон України від. 29 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 25. – С. 191.
 5. О музее, работающем на общественных началах: типовое положение от 12.04.1978 г. // Буланый И.Т., Явтушенко И.Г. Музей на общественных началах. – М., 1985. – С. 185–193.
 6. *Букштан П.Я., Гнедовский М.Б., Годунова Л.Н., Пищулин Ю.П.* Музейные термины: научная разработка проблемы лабораторией музееведения Центрального музея революции СССР // Терминологические проблемы музееведения: сб. науч. тр. / Центральный музей революции СССР – М., 1986. – С. 87.
 7. *Мезенцева Г.Г.* Музеезнание. – К., 1980. – С. 19.
 8. *Рутинський М.Й., Стецюк О.В.* Музеезнание : навч. посіб. – К., 2008. – С. 23.
 9. *Непомнящий А.А.* Музейное дело в Крыму и его старатели (XIX – начало XX века): библиогр. исследование. – Симферополь, 2000. – С. 197.
 10. Там само. – С. 200.
 11. Устав Пермского научно-промышленного музея (естественноисторического, сельскохозяйственного и прикладных знаний) – Пермь, 1901. – С. 6.
 12. *Непомнящий А.А.* Вказана праця. – С. 269.
 13. Устав Пермского научно-промышленного музея... – С. 2.
 14. *Юренева Т.Ю.* Музееведение: учебник. – М., 2006. – С. 285.
 15. О регистрации, приеме на учет и охранении памятников искусства и старины, находящихся во владении частных лиц, обществ и учреждений: Декрет от 5.10.1918 г. // Декреты и инструкция об учете и охране памятников искусства, старины и природы / Отдел по делам музеев и охране памятников искусства и старины Главного управления

научных, научно-художественных и музейных учреждений Народного Комиссариата Просвещения. – М., 1924. – С. 23.

16. Об учете и охране памятников искусства, старины, быта и природы: инструкция // Декреты и инструкция об учете и охране памятников искусства, старины и природы / Отдел по делам музеев и охране памятников искусства и старины Главного управления научных, научно-художественных и музейных учреждений Народного Комиссариата Просвещения. – М., 1924. – С. 9.

17. Там само – С 13.

18. Там само. – С 15.

19. Юренева Т.Ю. Вказана праця. – С. 344.

20. Музееведение и охрана памятников: некоторые вопросы фондовой работы общественных музеев. – М., 1982. – Вып. 1. – С. 2.

21. Слупський І. Як створювались музейні кімнати // З досвіду роботи музеїв УРСР : зб. ст. / Наук.-метод. відд. музеєзнавства Львівського держ. історичного музею. – К., 1961. – Вип. 2. – С. 65.

22. Хроніка: Семінар працівників самодіяльних музеїв // З досвіду роботи музеїв УРСР : зб. ст. / Наук.-метод. відд. музеєзнавства Львівського держ. історичного музею. – К., 1961. – Вип.2. – С. 142.

23. О народном музее: типовое положение от 15.02.1965 г. // В помощь народным музеям – М., 1976. – Тр. 42. – С. 71.

24. Буланый И.Т., Явтушенко И.Г. Музеи на общественных началах. – М., 1985. – С. 24.

25. Павлюченко Э.А. Права и обязанности народных музеев // В помощь народным музеям. – М., 1976. – Тр. 42. – С. 5.

26. О музее, работающем на общественных началах... – С. 186.

27. Там само. – С 185.

28. Про музей, який працює на громадських засадах: типові положення від 16.11.1990 р. / Міністерство культури Української РСР. – К., 1990. – С. 1.

29. Програма розвитку краєзнавства до 2010 року // Краєзнавство. – 2003. – № 1/4. – С.13–16.

30. Про музеї та музейну справу... – С. 191.

31. Про внесення змін до Закону України “Про музеї та музейну справу”: Закон України від 14 травня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 28. – С. 231.

32. Рутинський М.Й., Стецюк О.В. Вказана праця. – С. 30.

Стельмах И.Ф. Общественные музеи в исторической ретроспективе

Музейный термин – “общественный музей” был введен в научный оборот в 1978 году для определения знаковой для советского периода категории музеев, до этого именовавшихся “местными”, “негосударственными”, “самодельными”, “народными”. Термин с глубокими гносеологическими корнями, сохраняя свое основное значение, активно используется для определения данной категории музеев в очень широких хронологических рамках. Было бы правомерным дальнейшее использование термина “общественные музеи” по отношению ко всем музеям, созданным по инициативе общественности на базе коллекций, не являющихся государственной собственностью, независимо от времени создания музеев.

Stelmach I.F. Public museums are in a historical retrospective view

The museum term – “a social museum” was introduced for scientific use in 1978 for the definition of a category of museums being symbolic for the Soviet period and previously called “local”, “non-state”, “self-regulatory”, “national”. The term with deep gnosiological roots, keeping its major meaning, is actively used for the definition of a corresponding category of museums within the broadest chronological frameworks. It would be right to further use the term “social museum” in respect to all museums, created on public initiative of the on the basis of collections, being non-state property, regardless of time of the creation of museums.

Д.В. КЕПІН

Внесок Й. Плейнерової у розвиток археологічного музейництва

У статті аналізується діяльність чеського археолога та музеолога, доктора Йвани Плейнерової зі створення археологічних музеїв просто неба різних типів: in situ та “експериментальних поселень” (“Бржезно”, “Альтамира”, “Прага-Троя на Фарках”). Розглядаються також підготовлені дослідницею музейно-педагогічні програми. Наприкінці статті вміщено бібліографію її праць з музеології.

Серед дослідників, популяризаторів археології для широкої громадськості засобами музейних експозицій, почесне місце належить одному з провідних чеських археологів і музеологів із експериментальної археології, фахівцю у галузі неоліту, бронзи, раннього залізного віку, досліднику культури давніх слов'ян і германців, доктору філософії (спеціалізація археологія та музеологія), науковому співробітнику Інституту археології (Прага), Голові громадської організації (РАО) з реконструкції археологічних об'єктів у Чеській Республіці Йвані (Івані) Плейнеровій (Гніздовій).

Дослідниця народилася 30 червня 1929 р. у Празі. В 1952 р. з відзнакою закінчила Карловий (Празький) університет. Ще під час навчання в університеті почала слухати семінари професора, згодом академіка Чехословацької академії наук (далі – ЧСАН) та директора Інституту археології ЧСАН (Прага) Яна Філіпа, який невдовзі стане керівником її дисертаційної роботи.

У 1963 р. Й. Плейнерова успішно захистила дисертацію присвячену пам'яткам унетицької археологічної культури доби бронзи (“Únětická kultura v oblasti Krušných hor a jejím sousedství”, Praha, Archeologický ústav, 1963).

Ще з 1954 р. Й. Плейнерова очолює експедицію з дослідження багатошарової пам'ятки у селищі Бржезно за 5 км на захід від м. Лоуні (Північно-Чеська область). У цей час з метою популяризації досягнень археології серед широкої аудиторії, насамперед – дітей і молоді, під її керівництвом розробляється наукова концепція музеєфікації відкритих комплексів і об'єктів із натурними реконструкціями, а також розлаються відповідні музейно-